

HØGSKOLEN STORD/HAUGESUND

VURDERINGSINNLEVERING

Opplysningene finner du på StudentWeb under Innsyn – Vurderingsmelding

Emnekode: LU1-PEL415

Emnenavn: Pedagogikk og elevkunnskap

Vurderingsform: Bacheloroppgave

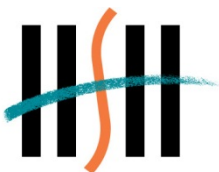
(mappe, hjemmeeksamen..)

Kandidatnr: Kristin Steffensen

Leveringsfrist: 24.5.2012

Ordinær eksamen eller kontinuasjon: Ordinær

Fagansvarlig (Veileder dersom veiledet oppgave): Camilla
Bjelland og Gundhild Aa. Rolfsnes

HØGSKOLEN STORD/HAUGESUND

Et godt læringsmiljø

Bacheloroppgave utført ved
Høgskolen Stord/Haugesund – Grunnskolelærer 1.-7. trinn

Kristin Steffensen

Bilde: Microsoft Word

Sted: Stord

2012

Dette arbeidet er gjennomført som ledd i bachelorprogrammet i Grunnskolelærer 1.- 7. trinn ved Høgskolen Stord/Haugesund. Studenten står selv ansvarlig for metodene som er anvendt, resultatene som er fremkommet og konklusjoner og vurderinger i arbeidet.

Sammendrag

Bakgrunn: Jeg har valgt å forske på hvordan man kan tilrettelegge for gode læringsmiljø på bakgrunn av personlig interesse, erfaringer fra praksis, det er vektlagt i Kunnskapsløftet og fordi elevene gjennom Opplæringsloven har krav på et godt læringsmiljø.

Hensikt: Gjennom forskningen ønsker jeg å finne ut hva som er viktig i arbeid med læringsmiljø og samtidig undersøke hvordan musikk kan bidra i arbeid med læringsmiljø. Det vil ikke bli sett på om relasjonskompetanse og musikk kan virke hemmende på læringsmiljø. Jeg kom derfor frem til følgende problemstilling: Hvordan tilrettelegge for et godt læringsmiljø? – Hvordan kan faget musikk være til hjelp i dette arbeidet?

Metode: Jeg har valgt å benytte kvalitativt forskning ettersom jeg er på jakt etter en dypere innsikt i emnet hvor erfaringer og refleksjoner blir nyttig. Jeg har derfor utført intervju med fire informanter for å finne resultat på min problemstilling.

Resultat: De fire informantene, uavhengig av hverandre og av meg som intervjuer, vektla samme forhold i arbeid med læringsmiljø, viktigheten av relasjoner mellom lærer-elev og elev-elev. Derfor valgte jeg å fokusere videre på hvordan man kan bruke relasjonskompetanse for å tilrettelegge for gode læringsmiljø.

Troverdighet: I denne oppgaven har jeg forsøkt å oppgi all informasjon som er nødvendig for at leseren skal kunne bestemme om forskningen er troverdig. Potensielle feilkilder for forskningen kan f.eks. være at informantene fikk utdelt spørsmål i forkant slik at de kunne lete opp korrekte svar eller at den delen av kommunikasjonen i intervjuene som foregår kroppslig er vanskelig å få med samtidig som jeg noterer. Det er ikke påpekt negativ utfall av arbeid med relasjonskompetanse og musikk i forbindelse med læringsmiljøet, og det kan diskuteres om jeg har tolket svarene korrekt ved å legge fokus på relasjonskompetanse.

Konklusjon: Ut i fra det samlede resultatet fra intervjuene og teorien jeg har sett på har jeg funnet ut at relasjonskompetanse er en av mange faktorer som påvirker læringsmiljøet. Jeg har sett at musikk er sosialt og samlende og kan bidra med å bygge gode læringsmiljø.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	5
2. Teori og aktuell forskning	7
2.1 Abraham Maslow	7
2.2 Lev Vygotsky	8
2.3 Musikkpedagogisk virksomhet – en arena for samhandling.....	9
2.4 Relasjonskompetanse	11
2.4.1 Hva er relasjonskompetanse?.....	11
2.4.2 Hvordan bør skolen forholde seg til relasjonskompetanse?.....	12
2.4.3 Hvordan kan læreren skape gode relasjoner mellom seg og elevene?.....	13
2.4.4 Har læreren noe å si for elevenes relasjoner med hverandre?.....	14
2.4.5 Hva trenger elevene for å kunne danne relasjoner med andre?.....	15
3. Metode.....	17
3.1 Kvalitativ eller kvantitativ metode.....	17
3.2 Etske retningslinjer.....	17
3.3 Utvalg av informanter	18
3.4 Data innsamling.....	18
3.5 Refleksjon etter gjennomførelse av intervjuene.....	19
4. Presentasjon og drøfting av data	21
4.1 Hva mener lærerne er viktig i arbeid med læringsmiljø?.....	21
4.2 Hva mener lærerne er typiske trekk for klasser med dårlig læringsmiljø?	22
4.3 Hvordan mener lærerne at musikk kan benyttes i arbeid med læringsmiljø?	23
4.4 Hvordan utvikles sosialkompetanse gjennom musikk?	25
5. Vurdering av data	27
6. Konklusjon	29
Referanser.....	31
Vedlegg.....	30

1. Innledning

I denne oppgaven vil jeg undersøke følgende problemstilling: Hvordan tilrettelegge for et godt læringsmiljø? – Hvordan kan faget musikk være til hjelp i dette arbeidet?

Jeg har valgt å forske på læringsmiljø av to årsaker, min personlige interesse og samfunnets interesse for emnet. Når jeg tenker tilbake på mine erfaringer fra grunnskolen er det to ting som slår meg, det ene er tanken på hvor utrolig fint jeg hadde på ungdomskolen, det andre er de blandende følelsene fra tiden i barneskolen. I ungdomsskolen fikk jeg tre år med en lærer som viste interesse og var flink på å bygge miljø. I barneskolen opplevde klassen min hyppige utskiftninger av lærere samtidig som miljøet ikke ble arbeidet med på samme måte. Disse erfaringene er noe jeg har fundert mye på de senere årene, og det er også hovedgrunnen til at jeg valgte å utdanne meg til lærer. I tillegg til mine egne erfaringer, har jeg også sett ting i praksis som gjør emnet aktuelt. Barn tilbringer mye tid på skolen og tiden er med på å forme dem som mennesker, dersom de tilbringer flere år på skolen uten å trives er det ikke tvil om at det vil påvirke dem på flere måter.

I opplæringsloven finnes et eget kapittel som omhandler elevenes skolemiljø. Her kan man lese følgende under § 9a-1 «Alle elever i grunnskolar og vidaregåande skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring». Videre § 9a-4 blir det også vist til at skolen er pålagt til å arbeide aktivt og systematisk for å fremme et godt fysisk og psykososialt miljø (Opplæringslova, 1998). Det fysiske skolemiljøet vil si at det settes krav til gode temperatur og lysforhold, god ventilasjon, god kvalitet på drikkevann, toaletter og andre ting som går på hvordan skolen er bygget og tilrettelagt etter kravene som stilles til et godt fysisk arbeidsmiljø. Det psykososiale miljøet som blir presisert under § 9a-3 vil si hvordan de ansatte og elevene skal oppføre seg mot hverandre for at elevene skal oppleve trygghet og sosial til hørelse. Forventninger til læring, vennskap, relasjon mellom elevene samt mellom lærer og elev, normer og regler, verdier og klasseledelse er alle faktorer som hører til under det psykososiale miljøet og som kan påvirke læringsmiljø på godt eller vondt. Det presiseres at alle ansatte ved skolen er pliktige til å melde i fra dersom de oppdager mobbing, rasisme, vold, utestengelse, diskriminering (Utdanningsdirektoratet u.å.).

Ut fra det som er sagt i Opplæringsloven og Kunnskapsløftet ovenfor er det tydelig at læringsmiljø er et vidt begrep som kan bli påvirket av mange forskjellige faktorer. Jeg

kommer ikke til å se på hva alle disse faktorene er, men jeg kan nevne at man kan finne en god figur i *Småskolelæreren* som illustrerer hvor mange reelle faktorer som påvirker læringsmiljøet (Helle, 2005, s. 90). Jeg vil trekke frem et sitat fra samme bok som peker på hvilket område innenfor læringsmiljø denne oppgaven kommer til å dreie seg om (Helle, 2005, s. 89):

Et læringsmiljø er det klimaet læringen foregår i. Det har vært en tradisjonell oppfatning at læringsmiljøet formes relativt endimensjonalt, det vil si at læringsmiljøet avhenger av:

- a forholdet mellom elev(er) og lærer(e)
- b forholdet mellom elevene innbyrdes

Ut i fra intervjuene jeg har gjennomført rundt læringsmiljø, ble det klart for meg at relasjonskompetanse var noe av det som informantene mine vektla mest i arbeid med læringsmiljø. Derfor har jeg valgt å se nærmere på hvordan man kan tilrettelegge for gode læringsmiljø ved hjelp av relasjonskompetanse. Jeg begynner oppgaven med et teorigapittel hvor jeg viser til to teoretikere som jeg knytter opp mot mitt emne, og kvaliteter ved musikkpedagogisk virksomhet som gjør det egnet til arbeid relasjonskompetanse og læringsmiljø. Videre i samme kapittel vil jeg se nærmere på hva relasjonskompetanse er og hvordan man kan bruke relasjonskompetanse i arbeid med læringsmiljø. Etterpå kommer et kapittel som beskriver metoden jeg har brukt med overskrifter som kvalitativt metode, etiske retningslinjer, utvalg av informanter, datainnsamling og refleksjon etter gjennomførelse av intervjuene. I det påfølgende kapittelet vil jeg presentere og drøfte dataene jeg har fått i lys av teori og egne tanker, og vise til spesifikke eksempler tilknyttet musikk i arbeid med relasjonskompetanse. I de to siste kapitlene vil jeg vurdere dataene og kommer med en konklusjon.

2. Teori og aktuell forskning

Som jeg nevnte i innledningen finnes det mange faktorer som kan påvirke læringsmiljøet. Jeg har på bakgrunn av resultatet jeg fikk av intervjuene, valgt ut en av disse påvirkningsfaktorene som denne oppgaven kommer til å dreie seg om: Relasjonskompetanse. Jeg vil begynne med å gi en kort innføring i tankene til to teoretikere som jeg mener er sentrale innenfor emnet mitt. Teoretikerne jeg har valgt ut er Abraham Maslow og Lev Vygotsky. Jeg trekker en sammenheng med Maslows behovshierarki og relasjonskompetanse ved at læreren bør være bevisst hvilke muligheter og begrensninger han har i møte med eleven. Læreren har et stort ansvar for at elevene skal ha det godt på skolen og må gjøre det han kan for å oppfylle elevenes behov og gjøre dem motivert for læring. Vygotsky og det sosiokulturelle perspektivet blir aktuelt på grunn av tankene om at mennesker er avhengige av hverandre for å lære, og da er det også nødvendig å bruke tid på å danne gode relasjoner og et støttende, trygt og trivelig læringsmiljø. Jeg fortsetter ved å se nærmere på hva hensikten med musikkfaget er og hvorfor dette faget egner seg godt i arbeid med læringsmiljøet. Siste del av teorikapittelet vil dreie seg om relasjonskompetanse og det vil inneholde flere underkapitler som skal beskrive hvordan man kan benytte dette i arbeid med læringsmiljø.

2.1 Abraham Maslow

Abraham Maslow (1908-1970) var en amerikansk psykolog som mente at mennesket ikke bare ble påvirket av ytre faktorer slik som det atferdspsykologiske menneskesynet fremstilte, men at mennesker handlet ut i fra fri vilje og streber mot åndelig vekst. Han forsket på generelle og grunnleggende mennesketrekk, og kom frem til et behovshierarki som han mente at mennesker lever etter (Skaalvik & Skaalvik, 2009).

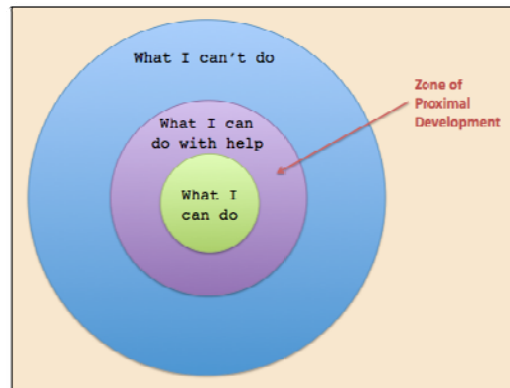
Figur 1: Abraham Maslow, Behovshierarki, hentet fra:
<http://www.peakoilblues.org/blog/?p=2489>

Maslows behovshierarki bygger på at mennesker har et sett med grunnleggende behov som må oppfylles for at de skal føle velvære. Han mente at mennesker hadde to forskjellige typer behov; mangelbehov og vekstbehov. Mangelbehovene er de fire nederste trinnene i pyramiden og viser til de behovene som er mest avgjørende for menneskets fysiske og psykiske helse. Det nederste trinnet er grunnsteinen i pyramiden og viser til de fysiologiske behovene som mat, drikke, søvn. Dersom disse behovene ikke er tilfredsstilt, vil personens fokus ligge på å dekke disse behovene. Det neste trinnet dreier seg om trygghet og sikkerhet. Under det behovet vil orden, struktur og forutsigbarhet være viktig. Det finnes mange årsaker til at et menneske kan føle seg utrygg, og læreren bør være klar over hva han kan gjøre for å skape et trygt miljø for elevene sine. Det tredje trinnet i pyramiden er behovet for tilhørighet og kjærlighet, og går ut på at menneske trenger å føle seg inkludert i felleskapet, verdsatt og likt av andre. Det fjerde og siste mangelbehovet er behov for selvverd og anerkjennelse. Dersom eleven får tildelt oppgaver som han har forutsetning for å mestre og læreren anerkjenner arbeidet hans, vil eleven være på god vei til å få dekket det behovet. Når mangelbehovene er tilfredsstilt vil eleven være klar for å utvikle seg, og vi er da kommet til de øverste behovene i pyramiden. Her finner man behov for å utvikle seg i forhold til talent, kunnskap og ferdigheter. Det er behov som aldri kan bli tilfredsstilt, for eksempel vil utvikling av kunnskap skape behov og drivkraft til å lære mer. Læreren må arbeide for å vekke skaperglede, kunnskapstrang og nysgjerrighet hos elevene sine (Skaalvik & Skaalvik, 2009).

2.2 Lev Vygotsky

Lev Vygotsky (1868-1934) var en russisk psykolog som er kjent for å ha dannet røttene til den sosiokulturelle teorien. Den sosiokulturelle teorien bygger på at kulturen bestemmer hva og hvordan barnet skal lære, og at samhandling med andre mennesker er viktig for at mennesket skal lære. Dette synet skiller seg fra andre sentrale psykologer som for eksempel Jean Piaget (1896-1980), som mente at mennesket bare lærer gjennom egen utforskning og aktivitet. Interessen for sosiokulturell teori har økt i stor grad i senere tid, og ettersom det har ført psykologer og forskere nye veier er det mer naturlig og bruke «sosiokulturelle perspektiver» som et samlebegrep (Skaalvik & Skaalvik, 2009).

Vygotsky visualiserte tankene sine ved å bruke en figur som består av tre soner som ligger rundt barnet. I den nærmeste sonen finner vi det som barnet kan klare på egenhånd, mens neste sone viser hvor barnet kan strekke seg ved hjelp av støtte og veiledning. Den siste sonen kalles for fremtidig kompetanse, og er ikke mulig for barnet å oppnå på det tidspunktet (Skaalvik & Skaalvik, 2009). Vygotsky mente at både læreren, de andre elevene, og andre mennesker rundt barnet kunne fungere som støttende stilas/veiledere innenfor den

Figur 2: Lev Vygotsky utviklingssoner

hentet fra:

<http://www.instructionaldesign.org/theories/social-development.html>

nærmeste utviklingssonen. For at denne praksisen skal fungere er det nødvendig at miljøet rundt barnet er trygt. Barnet skal kunne prøve ut nye ting og strekke seg, uten å være redd for å bli latterliggjort eller mobbet av medelever eller lærere (Lyngsnes & Rismark, 2007).

2.3 Musikkpedagogisk virksomhet – en arena for samhandling

I Læreplanverket 97 (Hanken & Johansen, 2010, s 175) kan man lese følgende:

Musikalsk aktivitet er preget av samhandling og samvirke, trivsel og kontakt som skaper tilhørighet og identitet. Faget i grunnskolen er derfor utforma med tanke på at det skal vere eit fag for alle elevar, der samvær og samhandling er like viktige som kvalitet og meistring.

I dette sitatet fra Kunnskapsløftet kan man se at de samme tankene er tatt med videre (Utdanningsdirektoratet u.å., formål med faget, avsn.3):

I arbeid med musikk står den musikalske og menneskelige samhandlingen sentralt, og i musikkfaget skal samvær og samhandling balanseres mot meistring på en slik måte at elevene på alle års trinn oppnår kvalitet i musikkutøvelsen på det nivået de befinner seg.

Boka til Hanken og Johansen (2010) gir en kort innføring i noen kjente musikkpedagogiske konsepter som er utviklet med tanke på barns læring, og som støtter opp om en felles tanke. Alle forskerne bak konseptene peker på at musikkopplæringen har muligheter «for bidrag til generell menneskelig utvikling» (Hanken & Johansen, 2010, s 113). Konseptene støtter også opp mot pedagogen John Deweys prinsipp «Learning by Doing» i form av at det skal gjøres direkte erfaringer gjennom lytting, skapelse og fremførelse. Videre i boka kan man finne et

kapittel som tar for seg legitimering av musikkpedagogisk virksomhet ut i fra tre hovedkategorier, kulturarv, individ og samfunn. Jeg velger å trekke frem legitimering ut i fra individet og samfunnet etter som jeg finner punktene aktuelle i forhold til forskningen min. Det står blant annet at det antas at individet gjennom musikkundervisning kan utvikle sider og egenskaper som vil være nyttige i andre fag og sammenhenger. Da refereres det til musikkens antatte virkning på forhold som samarbeidsevne, kreativitet, motorikk og intellektuell utvikling. Legitimering av musikkpedagogisk virksomhet ut i fra samfunnet kan kobles mot det fenomenet at det ikke finnes samfunn uten musikk. Det er derfor tydelig at musikk er en viktig del av et samfunn, og det vil være nødvendig og nyttig å ha kompetanse om musikk innenfor samfunnet for å kunne delta og fungere i samfunnet. Musikkundervisningen vil derfor være en del av sosialiseringen av individet (Hansen & Johansen, 2010). I *Materiell for helhetlig arbeid med læringsmiljø* blir det sagt at musikk kan være med på å skape gode læringsmiljø dersom det blir brukt aktivt og bevisst (Nordahl et al., 2009).

Innledningsvis i boka *Musikkaktiviteter* kan man lese at musikk er sosiale aktivitet, og det blir pekt på noen områder ved mennesket som kan utvikles gjennom musikk (Djupdal, 2008, s 11):

- Å være oppmerksom
- Å løse felles oppgaver
- Å kjenne trygghet og mestring
- Å føre og følge
- Å erfare felles glede og opplevelse
- Å ta hensyn
- Å innordne seg i felleskap
- Å fremkalle følelser
- Å kunne nyte og glede seg over egen og andres musikk.

Når man ser på den teorien jeg har referert til er det tydelig at musikk er et sosialt fag og at musikk skaper en naturlig setting for utvikling av sosiale egenskaper. Derfor bør musikk være en del av det jevnlige arbeidet med å skape et godt læringsmiljø.

2.4 Relasjonskompetanse

I 2008 ble det publisert en rapport som omhandlet hvilke pedagogiske kompetanser som er viktigst i forhold til barns læring. Forskningen ble bestilt av kunnskapsdepartementet i Oslo, og det ble gjennomført et systematisk søk på forskning/studier som er gjort på barns læring. Rapporten viser til tre kompetanser som viste seg å være svært sentrale; relasjonskompetanse, ledelseskompetanse og didaktisk kompetanse. Resultatet viser til to kompetanser som kan knyttes direkte til arbeid med læringsmiljø, relasjon og ledelse. Relasjonskompetanse blir definert som den viktigste av de tre kompetansene (Nordenbo, Larsen, Tiftikçi, Wendt & Østergaard, 2008). Rapporten handler om hva relasjonskompetanse har å si for læringsutbytte, mens i min oppgave ser jeg nærmere på hva den har å si for læringsmiljøet. Jeg tror, basert på teorien som jeg har sett på, at arbeid for å skape et godt læringsmiljø kan føre med seg et resultat i form av at elevene får større læringsutbytte, men det er ikke noe jeg kommer til å se nærmere på i denne oppgaven. Etersom dette kapitlet inneholder flere underkapitler vil jeg gi en kort oversikt over hvordan kapitlet er bygd opp. Jeg begynner med å beskrive ordet relasjonskompetanse, og fortsetter ved å se på hvordan skolen, læreren og elevene kan arbeide med relasjonskompetanse. Siste del vil ta for seg sosialkompetanse ettersom jeg ser det som viktig at elevene har denne kompetansen for å danne relasjoner og for å kunne delta i fellesskapet.

2.4.1 Hva er relasjonskompetanse?

«Relasjonskompetanse er ferdigheter, evner, kunnskaper og holdninger som etablerer, utvikler, vedlikeholder og reparerer relasjoner mellom mennesker» sier Spurkeland (2011, s.63). Relasjonskompetanse er noe som er viktig og er en del av alle menneskers liv. Det er kunnskap og erfaringer på dette området som skaffer oss venner, livsledsager og arbeid. Det er altså trygt å si at relasjonskompetanse er nødvendig både i yrkeslivet og privatlivet, og spesielt i yrker hvor man arbeider med mennesker. Når et menneske skal ta imot læring fra et annet menneske er det avgjørende at mottakeren må oppleve at senderen vil ham vel. Det er spesielt viktig i møte med de sensitive barna du møter i barnehagen, barneskolen og ungdomskolen. Elevene er ikke klare til å ta imot lærdom før de opplever trygghet og tillit til læreren, og ulikt voksne er barna avhengige av at det utvikles et positivt bånd til læreren for å kunne ta imot lærdom. Dersom en dårlig kontaktevne fører til at det dannes en negativ relasjon mellom lærer og elev, vil dette føre til at begge parter ønsker seg bort fra situasjonen. Læreren vil gjerne ha «vanskelige» elever ut av klasserommet, mens disse elevene er lei av

alle korrigeringsene og ønsker ikke å utsette seg for slik igjen. Det er også tydelige tegn på at det arbeidet som blir gjort ved elevens første møte med skolen er avgjørende for elevens læringsinteresse og forhold til lærere videre i utdanningen (Spurkeland, 2011).

2.4.2 Hvordan bør skolen forholde seg til relasjonskompetanse?

En helhetlig innsats på skolenivå, klassenivå og individnivå vil gi bedre effekt i arbeid med læringsmiljøet, enn arbeid på enkelt nivå (Nordahl et al., 2009). En helhetlig innsats krever at skolen har et fast plan på hvordan de arbeider med å skape et godt læringsmiljø, forventningene og reglene er like og de blir håndhevet av alle. Skolen kan tjene mye på å ta i bruk en ledelsesstil som er aktuell for tiden som blir kalt relasjonsledelse. I boka *Relasjonsledelse* blir det påpekt at relasjonsledelse kan påvirke mange faktorer på en arbeidsplass, samarbeid, helse, trygghet og kompetanse er bare noe av det som blir nevnt (Spurkeland, 2005). I samme bok kan man finne følgende sitat (Spurkeland, 2005, s. 21):

Det genuine ved at noen skal gå foran andre, er at de har evner og kunnskaper til å veilede, være framsynte eller tilrettelegge for dem som kommer etter. Da må de ha evner til å få andre med seg, ellers kan det hende at alle løper i hver sin retning og samspillet uteblir.

Jeg velger å ta med dette sitatet for å påpeke hvorfor en helhetlig innsats vil fungere best i arbeid med læringsmiljøet. Arbeid med læringsmiljø bør starte i ledelsen, det er viktig at ledelsen tar vare på sine ansatte, og skaper rammer for et godt miljø blant dem. Når det blir gjort får man de ansatte på lag, og det blir mulighet for samarbeid rundt et felles grunnlag. Lærerne tar grunnlaget med seg i arbeid med læringsmiljø sammen med elevene, og elevene vil se på de voksne hvordan det fungerer i praksis. Skolen får et felles grunnlag, og alle arbeider mot et felles mål.

En måte som kan bidra til en helhetlig innsats er å ta i bruk atferds programmer som bevisstgjør elever, ansatte, ledelse og foreldre om hvordan man ønsker å ha det på skolen. Atferdssenteret har for eksempel videreutviklet og tilpasset et program til det norske samfunnet som heter PALS, Positiv atferd, støttende læringsmiljø og samhandling (Atferdssenteret, 2012). Senter for atferdsforskning i Stavanger har et program som heter Zero som også kan sees på som et virkemiddel for helhetlig innsats for et godt læringsmiljø. Programmet er bygget rundt null toleranse for mobbing og viktige områder er avdekking, problemløsning og forebygging (Senter for atferdsforskning, u.å.). Det finnes også andre

programmer som har dokumentert effekt i forhold til atferd og mobbing, eksempel på det er Olweus, LP-modellen og Respekt. Disse programmene kan en lese mer om på ressursiden *Kjetil og Kjartans tips mot mobbing* (Hasselberg & Eide, u.å.).

2.4.3 Hvordan kan læreren skape gode relasjoner mellom seg og elevene?

I Kunnskapsløftet finner man følgende sitat som sier noe om formidlingsevnen og relasjonskompetansen til læreren (Utdanningsdirektoratet u.å., s 12).

Lærerne avgjør ved sin væremåte både om elevenes interesser består, om de føler seg flinke og om deres iver vedvarer... En autoritær, ironisk og negativ lærer kan slukke interessen for faget og skade elevenes selvoppfatning. En god lærer kan inspirere ved oppmuntring, ved å gi opplevelser av egen mestring og ved å gi bekræftende tilbakemeldinger om vekst. Trygghet er en vesentlig forutsetning for læring.

Det er viktig at læreren er klar over at det er han som har hovedansvaret for å skape en god relasjon mellom seg og elevene. Læreren har gjennomført en pedagogisk utdanning som gjør at han sitter på kompetanse og ferdigheter til å utvikle relasjonen i en ønsket retning. Han må også vite at det arbeidet som blir gjort i første møte med elevene vil legge føringer på hvordan relasjonen vil være videre. Dersom en relasjon får utvikle seg i uheldig retning, vil det være vanskelig å rette opp i det senere. Han vil ikke kunne finne en generell oppskrift på hvordan relasjonene skal dannes, men han kan støtte seg på noen forhold som er sentrale. Han må bygge relasjoner basert på tillit, toleranse, respekt, empati og interesse for eleven (Nordahl et al., 2009). Læreren bør ha et menneskesyn som går ut på at alle elevene er like mye verdt, og samtidig jobbe for at elevene skal oppfatte han på den måten. Alle elever har unike personligheter med talenter og styrker som læreren må hente frem og gjerne presentere for klassen slik at eleven får oppleve anerkjennelse. Han må legge til rette for at elevene får utvikle potensialene sine, oppleve mestring og vekke interessen for nye områder og kunnskapsfelt. For å få til det må læreren bruke tid på å skape positive relasjoner, som kan skapes blant annet ved å gi positive tilbakemeldinger på mestring og fremgang. Han må arbeide for å bli en god megler mellom parter, og ta hånd om uenigheter mellom elevene med en gang det skjer. Måten læreren håndterer konfliktløsning mellom elevene har mye og si på tillitsforholdet til læreren. Det finnes også resultater på at risikoelever presterer mer i en

klasse hvor læreren følger dem tett slik at de ikke får mulighet til å melde seg ut (Spurkeland, 2011).

2.4.4 Har læreren noe å si for elevenes relasjoner med hverandre?

Gjennom undersøkelser er det funnet ut at den største motivasjonsfaktoren til barn og unge i forhold til å gå på skolen er å få være med vennene sine. Skolen er ikke bare et sted barnet skal utvikle seg faglig, de skal også utvikle seg sosialt (Nordahl et al., 2009). For å skape et godt læringsmiljø basert på gode relasjoner, er det viktig at også elevene blir observant på hva de må arbeide med innenfor dette området. Spurkeland viser til seks punkter som kan begrunne hvorfor man skal bevisstgjøre elevene på hvordan de skal samhandle med hverandre (2011, s 212):

1. Relasjonskompetanse er et grunnlag for å mestre viktige forhold i hele livet. Unge mennesker trenger denne kompetansen som en del av sin sosiale kompetanseutvikling.
2. Relasjonskompetanse som grunninvestering i klassemiljøet vil positivt påvirke atferd og relasjoner mellom elever og mellom elever og lærere.
3. Relasjonskompetanse vil påvirke læring og samhandling slik at elever lærer bedre av hverandre.
4. Elevers relasjonskompetanse vil gjøre lærerens arbeid lettere og forbedre dialogen mellom aktørene i klasserommet.
5. Klassens samhold og vennskapsutvikling kan få et avgjørende bidrag gjennom fokus på relasjonskompetanse. Vennskap gir ofte læringseffekt.
6. Relasjonskompetanse er å betrakte som beredskap mot konflikter og mobbing.

Læreren kan ikke direkte styre elevenes relasjoner med hverandre, men det finnes en del tiltak han kan gjøre for å tilrettelegge for gode relasjoner. Først og fremst bør han arbeide for å utvikle elevenes sosial kompetanse gjennom jevnlig trening på ferdigheter, slik at elevene får kunnskap om hvordan man behandler hverandre. Han kan legge opp til jevnlig forandring i gruppe sammensetninger, slik at elevene må lære seg å leke og samarbeide med alle i klassen. Han må være oppmerksom på elevenes relasjoner, og passe på at alle i klassen har en nær relasjon til en annen elev. Det er ikke mulig å bestemme at to elever skal bli venner, men det er mulig å tilrettelegge for aktiviteter og samarbeid mellom elever som har felles interesser slik at de blir kjent med hverandre og får mulighet til å danne en relasjon (Nordahl et al., 2009). Som det gjerne kommer frem at eksemplene, er det ikke mulig å gjennomføre dem i

løpet av en time, skoledag eller skoleuke. Det er områder som må arbeides med jevnlig for å oppnå full effekt og det vil være til stor hjelp om læreren legger en plan som gjelder for alle fag, lærere og andre involverte i klassen slik at emnet daglig får oppmerksomhet. En grei måte å starte dette arbeidet på er å introdusere et målområde for en periode og samtidig legge opp til medbestemmelse slik at klassen blir delaktig og får et eierforhold til målene. Elevene kan få være med på å bestemme hva man kan gjøre for å nå målet og hvilke konsekvenser som kommer av å følge reglene eller av å bryte dem (Spurkeland, 2011). Et eksempel på et slikt tilfelle kan være at en klasse arbeider mot et mål om å være en god venn. Elevene kan få forskjellige oppgaver i løpet av perioden som for eksempel å skrive ned fem positive ord om en medelev, eller å gjøre noe snilt mot medelever hver dag i gjeldende periode etc. Emnet kan tas opp i andre fag på andre måter, og elevene kan få lekser tilknyttet målet.

2.4.5 Hva trenger elevene for å kunne danne relasjoner med andre?

For at elevene skal kunne bli gode på å danne relasjoner med hverandre er det viktig at de har sosialkompetanse. Jeg velger å vise til et sitat hentet fra artikkel samlingen *Materiell for helhetlig arbeid med læringsmiljøet* som jeg synes gir en god forklaring på hva sosialkompetanse dreier seg om (Nordahl, 2009, Sosial kompetanse og læringsmiljø, avsn. 1):

Begrepet sosial kompetanse er knyttet til kunnskaper, holdninger og ferdigheter som anvendes for å mestre sosiale sammenhenger. Sosial kompetanse er en grunnleggende forutsetning for at barn og unge skal kunne forholde seg til og handle i ulike sosiale rom... For barn og unge vil sosialkompetanse både dreie seg om forholdet til jevnaldrende og forholdet til voksne. Skolen er en sosial arena der barn og unge tilbringer mye tid. Derfor må skolen, i samarbeid med foresatte, hjelpe barn og unge inn i konstruktive sosiale utviklingsprosesser. Sosialkompetanse dreier seg om å utvikle prososiale eller positive og hensiktsmessige sosiale handlinger. Prososiale handlinger betraktes som frivillige, og de er til nytte for andre. Eksempler på dette er at barn gir andre ros, anerkjenner andre, er vennlige og høflige og er i stand til å sette seg inn i hvordan andre har det. Vi kan si at sosialt kompetente barn utfører positive, sosiale handlinger.

Videre i samme artikkelen blir det sagt at et miljø med deltakere som mestrer sosial samhandling har lettere for å få et godt læringsmiljø ettersom relasjoner er en viktig faktor i læringsmiljøet. Artikkelen kommer også innpå at dersom deltakerne ikke mestrer sosial

samhandling vil det kunne hemme læringen. Utvikling av sosial kompetanse er en sentral del i arbeid med relasjonskompetanse og skal være integrert i dette arbeidet (Nordahl et al., 2009).

Innenfor begrepet sosial kompetanse vil man møte på ordene empati, samarbeid, selvhevdelse, selvkontroll og ansvarlighet. Empati vil si evnen til å sette seg inn i andres situasjon, og ord som forståelse, omtanke og respekt er sentrale innenfor dette begrepet. Å utvikle elevenes evne til empati vil være en god byggestein i arbeidet mot mobbing. Det er mange tilfeller av situasjoner hvor elever blir informert om en persons vesen, tilstand eller handlinger som gir dem forståelse og omtanke som gjør det vanskeligere å mobbe vedkommende. Samarbeid har jeg vært inne på tidligere i forhold til at mennesker lærer i samhandling med andre mennesker. Eksempler på viktigheten av samarbeid kan være å følge regler og beskjeder, arbeide sammen mot felles mål, prosjektarbeid eller å dele på redskaper som f.eks. fargestifter og datamaskiner. Selvhevdelse kan beskrives som å kunne uttrykke sine egne meninger, si ifra dersom man er uenig eller å kunne be om hjelp. Det vil si at man kan fremstå som en uavhengig person, samtidig som man er del av en større gruppe. Å ha selvkontroll betyr at elevene klarer å regulere sine egne følelser og handlinger. Det kan eksemplifiseres ved at en elev må lære at han ikke alltid kan få gjennomslag for sine ideer i et samarbeid og at han ikke kommer noen vei ved å bli sint eller sur i slike situasjoner. Det siste ordet jeg vil beskrive er ansvarlighet som kan illustreres ved at eleven utfører oppgaven han blir bedt om eller at han viser respekt for egne og andres eiendeler og behandler dem varsomt (Nordahl et al., 2009).

3. Metode

I dette kapittelet vil jeg først gjøre rede for hvilken metode/fremgangsmåte jeg har brukt for å komme frem til resultatet mitt. Deretter ser jeg på etiske retningslinjer i forskningen før jeg sier noe om hvilke informanter jeg søkte etter. I det påfølgende kapittelet som heter datainnsamling vil jeg gå dypere inn på hvordan intervjuene foregikk og til slutt vil jeg reflektere litt over hvilke gode og dårlige valg jeg tok i forkant av intervjuene. Resultatet av intervjuene vil bli komme frem og bli diskutert under neste hovedkapittel, presentasjon og drøfting av data, og i kapittelet etter det vil jeg komme inn på vurdering av data i forhold til troverdighet.

3.1 Kvalitativ eller kvantitativ metode

Det første valget er å velge hvilken fremgangsmåte/ metode som fører til nyttig svar på problemstillingen. Det er da naturlig å foreta et valg mellom kvantitative og kvalitative forsknings metoder. Kvantitative data blir brukt i tilfeller hvor man har behov for å samle inn mye data, for å komme frem til et resultat som er generaliserende. Det kan illustreres ved at et selskap utfører en markedsundersøkelse for å finne ut hvilke produkter det er etterspørsel etter, for så å foreta en opptelling av et mangfold av ønsker og meninger. Kvalitative data blir aktuelt når man ønsker å gå i dybden på et tema og er gjerne forbundet med intervju. I intervju har man større fleksibilitet, her kan man endre forskningen underveis avhengig av nye oppdagelser eller interesseområder. Kvalitative data kan ikke generaliseres men har overførbarhet. Det bør også nevnes at disse metodene ikke utelukker hverandre, de kan begge benyttes for å svare på samme problemstillinger (Johannessen & Tufte, 2002). Jeg har valgt å benytte kvalitativ tilnærming ettersom jeg er ute etter direkte kontakt med informantene samtidig som jeg ønsker fleksibilitet i undersøkelsen. Jeg er på jakt etter refleksjoner, erfaringer og tanker rundt arbeid med læringsmiljø.

3.2 Etiske retningslinjer

Før man begir seg ut på intervjuene er det viktig å ta seg tid til å tenke gjennom etiske retningslinjer for forskningen. Blant annet må det avgjøres om det man undersøker er sensitiv informasjon eller om det skal brukes opptak som krever at det blir sendt søknad til NSD. Min forskning krever ikke at informantene oppgir sensitiv informasjon og det blir ikke benyttet opptak, derfor er det ikke aktuelt å sende søknad til NSD. Når man skal finne informanter er

det viktig at man går profesjonelt frem og innhenter informert samtykke fra dem (Kvale & Brinkmann, 2010). Dette har jeg gjort via et informasjonsskriv (se vedlegg I) som jeg først sendte til rektor ved skolene for godkjenning, og deretter delte jeg skrivet ut de lærere som falt innenfor kriteriene. Skrivet forteller om prosjektet mitt og informerer om at det er frivillig å være med på undersøkelsen, samt at de kan trekke seg på et hvilket som helst tidspunkt dersom de angrer. Samtidig informerer jeg også om at all informasjon behandles med anonymitet ettersom det kan sees på som et etisk krav at deltakerne skal beskyttes (Kvale & Brinkmann, 2010). Jeg gjorde også to andre valg for at informantene skulle føle trygghet i situasjonen, spørsmålene jeg skulle stille ble sendt i forkant og intervjuene ble holdt på arbeidsplassen til informantene.

3.3 Utvalg av informanter

For å finne svar på problemstillingen er det aktuelt å intervjuere lærere som har erfaringer med arbeid i forhold til klassemiljø, samt har en form for musikkutdanning og erfaring innenfor musikk. Ettersom det er nedfelt i opplæringsloven at skolen er pålagt å arbeide for et godt læringsmiljø, er det naturlig at alle lærere arbeider aktivt med det (Opplæringsloven, 1998). Jeg opplevde at det var mange som falt under disse kriteriene, og mange viste genuin interesse for emnet. I utgangspunktet søkte jeg etter tre lærere, men ettersom muligheten bød seg valgte jeg å intervjuere fire lærere slik at jeg fikk mer materiale å basere forskningen på. I vedlegg III vil du finne en kort presentasjon av de fire lærerne hvor de har fått fiktive navn som jeg kommer til å bruke i kapittelet som heter presentasjon og drøfting av data.

3.4 Data innsamling

I forkant av intervjuene lagde jeg en intervjuguide med emner jeg ønsket å komme innpå i løpet av samtalen. Intervjuguiden min er satt opp i form av spørsmål med rekkefølge, og skal fungere som et hjelpemiddel for meg (se vedlegg II). Vanligvis blir det ikke formet spesifikke spørsmål i intervjuguiden, men korte beskrivelser av hva man ønsker å snakke om (Postholm & Jacobsen, 2011)

Intervjuene har jeg valgt å sette opp enkeltvis slik at det alle informantene får kommet til ordet og det blir lettere å snakke om personlige tanker og erfaringer desto mindre folk som er tilstede. Et gruppeintervju kunne ha fått med flere refleksjoner rundt det som blir sagt, men kunne også ha gjort situasjonen utrygg for lærerne. Intervjuene vil foregå ansikt-til-ansikt slik

at jeg kan tolke svar som blir gitt med både muntlig og kroppslig kommunikasjon. Formen på intervjuene vil være halvstrukturert som vil si at jeg utformer noen spørsmål i forkant som jeg stiller til alle informantene, men at jeg gir plass til spørsmål som ikke er bestemt på forhånd. Jeg vil ha frem refleksjoner og tanker rundt emnet, men jeg vil også ha en form for kontroll på at jeg får frem samme type informasjon i de forskjellige intervjuene. (Postholm & Jacobsen, 2011). Jeg vil gjennomføre intervjuene uten hjelp til nedskrivning av svar, og notatene blir gjort på datamaskin etter som jeg er mest komfortabel med det.

Det er også viktig å sette seg inn i rollen som intervjuer i forkant av forskningsintervjuene. Som intervjuer må jeg være aktiv og sørge for at jeg får frem den informasjonen jeg ønsker. Det stiller krav til at jeg må stille gode spørsmål, og komme med oppfølgende eller oppklarende spørsmål for å få frem sentral informasjon. Et eksempel på oppfølgingsspørsmål kan være «kan du fortelle om noen andre situasjoner hvor du opplevde det samme?». Det kan være lurt å benytte tegn i samtalen for å vise at jeg lytter og som fungerer som bekreftelse for de som snakker, det kan være tegn som et «nikk» eller si «mm». Jeg vil også benytte «speiling» som vil si at intervjueren sier sin oppfattelse av det som er sagt og spør om det er riktig. På den måten kan jeg sikre seg at det som blir notert stemmer med det informanten mener og sørge for troverdighet i resultatene mine (Postholm & Jacobsen, 2011).

3.5 Refleksjon etter gjennomførelse av intervjuene

Etter gjennomførelsen av intervjuene sitter jeg igjen med erfaringer i forhold til hvilke gode og dårlige valg jeg tok i forkant. Jeg har tro på at det var et godt valg å ha intervjuene på arbeidsplassen til lærerne og at de fikk sett på spørsmålene før intervjuet, ettersom lærerne jeg møtte var trygge i situasjonen og godt forberedt på emnet vi skulle samtale om. Det kan også bekreftes ved at noen av lærerne uttrykte muntlig at det var kjekt å få tilgang på spørsmålene i forkant. Det må selvfølgelig påpekes at lærerne på denne måten får mulighet til å lete opp informasjon som sikrer at de svarer «rett» på spørsmålene. En annen sak er at jeg kunne antyde at det noen ganger var ubehagelig for lærerne da jeg stilte oppfølgende spørsmål, det kan være at de reagerte på at jeg stilte andre spørsmål enn oppgitt eller at de ble usikre på om svaret deres var godkjent. Jeg opplevde da at det fungerte å bruke tegn som viste at jeg lyttet og bekreftet at det de sa ble tatt godt imot. Jeg er fornøyd med formen på intervjuene, men innser at det kunne vært nyttig å ha en medhjelper til å notere for meg. Andre tanker jeg sitter igjen med etter intervjuene er at det kreves ansvar og kunnskap for å gjennomføre gode

intervjuer. Blant annet er det vanskelig å konstruere spørsmål som oppfattes likt av begge parter, og det faktumet at mennesker legger forskjellige betydninger i begreper.

4. Presentasjon og drøfting av data

I teorikapittelet mitt har jeg forsøkt å gi et helhetlig bilde på relasjonskompetanse og hvilken nytte det har i arbeid med læringsmiljø. Det er presentert mye informasjon som egner seg til utdypning og drøfting, og det er ikke reelt å kunne drøfte alt som er nevnt. Jeg har valgt å organisere dette kapittelet ved å presentere svarene jeg fikk på de tre spørsmålene som ble gitt i intervjuet, samt drøfte underveis i lys av teori og egne tanker. I siste del av kapittelet vil jeg vise til noen eksempler for hvordan musikkaktiviteter kan være med på å utvikle sosial kompetanse som elevene behøver for å kunne ha gode relasjoner til medelever, lærere og andre mennesker. Før man ser på dette kapittelet kan det være nyttig å ta en titt på vedlegg III som gir en kort presentasjon av informantene.

4.1 Hva mener lærerne er viktig i arbeid med læringsmiljø?

På dette spørsmålet svarer Silje hyppig og konkret at den viktigste faktoren er læreren og hans evner og kompetanse i møte med elevene. Hun uttrykket viktigheten av å være ekte, bry seg, lytte på elevene og vise interesse. Denne informasjonen kan knyttes opp mot det Spurkeland sier om at elevene må oppleve at læreren vil dem vel, før de kan være motivert til læring. Det som kommer frem her via informanten og teorien jeg har sett på stemmer overens med mine tanker og erfaringer etter å ha gjennomført seks praksisperioder i løpet av studiet mitt. I disse periodene har jeg notert meg at den tredje og siste uken har vært den med mest aktivitet i timene og med de kjekkeste undervisningstimene. Det er nok mange årsaker til det, men jeg velger å tro at den avgjørende årsaken er at elevene da har rukket å få relasjon til meg og kan kjenne trygghet i timene mine. Jeg opplever at elevene er usikre og utrygge i begynnelsen, de kan for eksempel finne på å ta ned hånden viss de ser at det er en student som kommer bort og ikke kontaktlæreren.

Tove velger også å begynne besvarelsen med forholdet mellom lærer og elev når hun skal beskrive hva som er viktig i et godt læringsmiljø. Videre fortsetter hun med å si at det ikke er nok at elevene er trygge på læreren, de må også være trygge på hverandre. I praksis har jeg også observert hendelser som kan vise til det som Tove sier her. I en del tilfeller har jeg opplevd at noen elever er mer delaktige i timen når en elev de er usikker på ikke er i klasserommet. Kathrine og Elisabeth kommer også tidlig inn på viktigheten av at elever skal føle trygghet, og hva læreren kan gjøre for at de skal være trygge. Her ser vi at Maslows behovshierarki er sentralt, lærerne uttrykker hvordan relasjoner kan være med på å skape

trygghet. I tillegg kommer det frem i alle intervjuene at læreren må starte arbeidet med å bygge relasjoner allerede fra første møte. Spurkeland sier at det som blir gjort i starten med relasjoner legger grunnlaget for hvordan relasjonen vil bli videre og at det er vanskelig å endre en relasjon som allerede er etablert.

Elisabeth forteller at samtidig som man bygger relasjoner må man også være tydelig og bestemt. I møte med elevene vil det ikke alltid være situasjoner som er positive, noen ganger må man også være streng mot dem. Hun forteller da hvordan formuleringen kan hjelpe læreren i å opprettholde en god relasjon til eleven. Hun opplever at det fungerer godt å si «Du er en flott gutt, med det du gjør der er ikke bra. Det er to forskjellige ting, men du styrer det». Da skiller hun handlingen fra personen, og kan gå hardt ut mot selve handlingen uten at eleven skal oppleve kritikk av egen person. Dette utsagnet kan kobles til behovshierarkiet i form av at læreren handler på en måte som skal sikre tryggheten og sikkerheten til eleven. Hun forteller videre at et godt læringsmiljø krever at læreren i relasjon med elever og foreldre må ha en lav terskel. Hun fortsetter ved å fortelle at det kan være godt at klassen og foreldrene får en sjanse til å skape en relasjon med læreren tidlig i fasen, og hun inviterer derfor alltid klassen og foreldrene hjem til seg når hun får en ny klasse.

Under dette spørsmålet var lærerne inne på mange områder tilknyttet arbeid med læringsmiljø. Ettersom alle lærerne, uavhengig av hverandre og av meg som intervjuer, velger å begynne besvarelsen med å påpeke lærerens evne og kompetanse i møte med elevene er det grunn til å tolke at relasjoner er det lærerne plasserer høyest i viktighetsgrad. Det er på bakgrunn av det resultatet at jeg har valgt å ha fokus på relasjonskompetanse i denne forskningen.

4.2 Hva mener lærerne er typiske trekk for klasser med dårlig læringsmiljø?

Alle lærerne viser kjennskap til hva som kjennetegner dårlige læringsmiljø, og noen av dem har bredere erfaring på området enn andre. Elisabeth uttalte seg sterkere enn de andre, noe som kan tyde på at hun nylig kan ha opplevd et dårlig læringsmiljø. Hun forteller om en klasse som hun var med en time i løpet av hver uke. Klassen var preget av uro, negativ kommentering, liten deltakelse og sabotering av lærernes opplegg. Elevene var utrygge på

hverandre, og var på ingen måte klar for å ta i mot lærdom. En gruppe på fire gutter viste tydelig at det var de som styrte i klassen, og var hyppige på å kommentere lærere og medelever. Dersom det var deltakelse, ble det ikke rullet opp hånden og elevene kunne snakke i munnen på hverandre. Her ser vi at elevene ikke er motivert til læring på grunn av at behovet deres ikke er oppfylt på lavere nivå i Maslows behovspyramide. Elisabeth innså at det krevdes en god innsats fra hennes side for å få til økter som kunne bidra til ny kunnskap for elevene. Først og fremst måtte hun forsøke å bygge opp relasjoner med elevene, og det gjorde hun ved å vise interesse for elevene. Hun luket ut hvilke interesser de hadde og benyttet seg av den informasjonen når hun la opp timene. Blant annet fungerte det å trekke inn disney portpuri (dvs.: korte versjoner av sanger satt sammen til en sang) ettersom det var sanger de fleste kjente til og viste interesse for. Hun la også til rette for ufarlig lek som kunne bidra til å bygge relasjonene mellom elevene gjennom hyggelig samarbeid. Lekene hun valgte var ikke bare en investering i læringsmiljø, de bidro også til å øke elevenes kompetanse i musikk.

4.3 Hvordan mener lærerne at musikk kan benyttes i arbeid med læringsmiljø?

Tidlig i intervjuet bruker Silje begrepet «vi-følelsen» for å understreke hvor viktig fellesskapet er i et godt læringsmiljø. Når jeg tar opp det siste spørsmålet svarer hun at musikk er sosialt og samlende, og hun har stor tro på at musikk kan brukes aktivt og bevisst for å utvikle «vi-følelsen» og skape gode læringsmiljø. Musikk kan brukes for at elevene skal kunne få nærkontakt med medelever samt mulighet for skapelse av relasjoner. Hun forteller videre at hun har deltatt på et kurs hvor hun fikk utdelt material til et bevegelsesprogram som heter Røris (Friskis&Svettis, u.å.). Programmet er ment som et verktøy som kan brukes i hverdagen hvor musikk bidrar til bevegelse. Hun nevner programmet ettersom musikken og sangene er skrevet for barn og innehar kvaliteter som kan føre til en hyggelig aktivitet for elevene. Programmet kan bidra til avbrekk i undervisningen, løse opp stemningen, få smile frem, skape kontakt med andre og skape samarbeid. Silje kommer også innpå at det er nyttig at læreren danner seg en idebank av leker, tilknyttet musikk eller ikke, og leker sammen med elevene. Det er fullt mulig å ha leker med elever fra 1. til 10. trinn, det setter bare krav til at læreren må kjenne elevene og vite hvilke leker som kan la seg gjøre på de forskjellige klassetrinnene. Silje er inne på mye av det jeg har sett på i teorikapittelet, som blant annet at musikk kan brukes i arbeid med læringsmiljø, det er sosialt og at elevene kan utvikle samarbeidsevne gjennom musikk. Ikke minst kan man knytte svaret hennes opp mot

behovspyramiden i forhold til å delta i et fellesskap, og kanskje også opp mot trygghet ettersom elevene gjør noe i lag som de kjenner til fra før av og er trygg på.

Kathrine tar opp hvordan musikalsk samspill kan styrke utviklingen av selvrespekt, selvtillit, identitet og styrke samholdet i klassen. Hun trekker frem verdien av å skape noe sammen som vi ikke kan klare alene. Mulighetene for tilpasset undervisning er mange, og alle elevene vil kunne bidra til samspillet ut i fra sine forutsetninger i oppgavene som læreren gir dem. Hun arbeider for tiden på småtrinnet og opplever stor suksess ved bruk av aktiviteter hentet fra boka *Rytmisk musikkpedagogikk i grunnskolen* (Hauge & Christophersen, 2000). Hun forteller hvordan leker basert på rytme kan bidra til å skape noe nytt, bidra til fellesskap, utvikle elevenes fantasi og få frem humor og glede. Noen av lekene begynner med en fast strofe som gjerne læreren sier, og deretter sender læreren ordet videre til en av elevene. Eleven skal da dikte opp ting underveis som passer til rytmen. Denne leken fører til at alle elevene får oppleve å bli sett og hørt, ettersom det er kun en elev som har ordet om gangen. I tillegg er leken med på å øke elevenes musikalske kunnskap i forhold til rytme. Ser vi på denne leken i forhold til Maslows behovshierarki kan denne leken bidra til annerkjennelse for enkelt eleven og samtidig gi eleven erfaring med å høre til i et fellesskap.

Tove velger å trekke frem sangens betydning i arbeid med de yngste elevene i skolen. Hun påpeker at sang er noe alle elevene kan være med på, og fremhever at elevene kan synge med den stemmen de har. Hun har gjerne mer erfaring på dette området enn de andre informantene, ettersom hun har vært leder for småbarns kor i åtte år. I likhet med de andre lærerne er hun også enig i at musikk kan brukes som avbrekk og humørspreder og bør også dras inn i andre fag. Hun trekker frem eksempler som viser at disse tankene er fulgt opp av andre tidligere ved å nevne sanger om alfabetet, vokaler, gangetabeller, telling, tiervenner, klokken, og ikke minst i engelskfaget for å lære seg språket. Hun opplever at sammen med elevene kan man ha det gøy med sangene som i utgangspunkt et ment som en strategi for å lære seg nytt stoff. Dermed får vi et nytt syn på musikk, det er ikke bare et fag i skolen og noe som kan bidra til å skape et godt miljø, det er også et virkemiddel man kan bruke for å variere undervisningen og støtte opp om andre måter å tilegne seg lærdom. Hun henviser til en psykolog ved navn Howard Gardner og tanker i forhold til at noen barn lærer best gjennom hørsel og syn, andre gjennom bevegelse, mens noen lærer bedre gjennom musikalitet etc. I likhet med Tove trekker også Elisabeth frem at musikk ikke bare er et eget fag, men kan brukes som investering i læringsmiljø og til å variere undervisning etter forskjellige

intelligenser. Hun sier også at hun har god erfaring med å synge med elevene sine, og påpeker at det er noe alle elevene kan oppleve mestring med. I likhet med de andre lærerne bruker hun musikk aktivt i alle fag. Hun forteller at erfaringer fra forskjellige musikkaktiviteter gir henne grunn til å si at elevene har det gøy når de gjør ting sammen, de samarbeider og de får mulighet til å oppleve mestring. Hun knytter dette sterkt opp mot læringsmiljøet, og mener at musikk kan bidra til utvikling av enkelt personer samt utvikling av et godt fellesskap.

4.4 Hvordan utvikles sosialkompetanse gjennom musikk?

I teorikapittelet fortalte jeg om ferdigheter og egenskaper som elever må ha for å kunne danne relasjoner. Jeg viste til fem ord som er sentrale innenfor sosialkompetanse; empati, samarbeid, selvhverdelse, selvkontroll og ansvar. Disse ferdighetene og evnene kan blant annet utvikles gjennom musikk og kan være bidrag til at elevene kan danne gode relasjoner med hverandre. Jeg vil derfor se litt nærmere på hvordan det lar seg gjøre.

Å vise empati vil si at elevene læres opp til å ha forståelse for at alle er forskjellig, og har respekt for hverandre. Det kan for eksempel bety at elevene viser forståelse for at noen kan få andre oppgaver enn andre på grunn av deres forutsetninger. Undervisning i samspill bør legges opp slik at alle elevene får prøve seg på alle instrumenter, men man kan gjerne ikke unngå at det varierer i form av hvor ofte og lenge man får prøvd instrumentene. Noen elever har forutsetninger som gjør at de kanskje bør forholde seg til et instrument, noe som andre elever kan oppleve som rart og urettferdig. En annen måte å vise empati i musikk er at elevene under allsang unngår å kommentere eller vise negativ oppmerksomhet mot elever som ikke har like lett for å synge. I Djupdal sine punkt i forhold til hva musikk kan bidra med i menneskelig utvikling kan det å ta hensyn bli knyttet til å vise empati. Samtidig vil elevenes evne til empati også bidra til at elevene opplever trygghet i klassen, det er lettere å utfolde seg i et fellesskap som ikke preges av negativ kommentering og oppmerksomhet.

I teorikapittelet mitt kan man lese at samarbeidsevne er et av områdene som blir trukket frem som musikk er antatt å påvirke. Samarbeid er å løse felles oppgaver. Det kan være at man lytter på hverandre i samspill og prøver å holde samme rytme, eller spille samme melodi. Det er også samarbeid å dele på de instrumentene som er tilgjengelig og å delegere oppgaver i et prosjekt. Tidligere snakket jeg om hva som kjennetegner dårlige læringsmiljø og fortalte hvordan Elisabeth hadde opplevd suksess med leker som støttet opp mot både samarbeid i forhold til læringsmiljøet samt å utvikle kompetanse i musikk. En lek hun trakk frem var å stå

i ring og sende en pinne rundt, elevene skal ta imot og sende den videre med samme rytme. Etter hvert kan man øke antall pinner i leken slik at det blir større utfordring. Denne leken setter krav til at elevene må følge med, de må ta imot pinnen fra andre og de må sende den videre til en annen.

Ansvarlighet i musikk kan være at elevene en og en får lov til å prøve å holde en jevn puls som klassen skal klappe etter. Et annet eksempel kan være at en av elevene kan settes til å styre sin gruppe i kanon synging. Når klassen skal synge i kanon er det mye å passe på, de forskjellige gruppene må synge i samme tempo, huske teksten og ikke bli påvirket av gruppene rundt som befinner seg på et annet sted i sangen. Her får elevene erfaring med å føre og følge som er et av områdene Djupdal peker på. Ansvar kan også vises gjennom at elevene får medbestemmelse i undervisning, kanskje i form av at elevene får oppleve en gang hver å ha ansvar for å finne en sang de vil synge med klassen i løpet av året.

Selvhevdelse i musikk kan komme frem ved at elevene blir satt til å arbeide sammen i grupper som for eksempel skal lage en fremvisning tilknyttet en sang. Her må elevene både vise ansvar, samarbeid og selvhevdelse når de skal finne ut hvordan de skal løse oppgaven. De må kunne bidra til gruppearbeidet med forslag og samtidig ha mot til å si om man er uenig. Her kommer også selvkontroll inn i bildet i form av at man må tåle at ikke alle er enige i forslagene dine hele tiden. I gruppearbeid er det også viktig å vise hensyn til hverandre, det vil si at dersom man er uenig i andres meninger skal man ikke kommentere eller latterliggjøre dem.

5. Vurdering av data

Å vurdere data i kvalitativ forskning vil si å undersøke om forskningen har troverdighet. Innenfor begrepet troverdighet vil man finne ordene gyldighet, pålitelighet og overførbarhet. I kvalitativ forskning vil troverdighet bli bestemt ut i fra hele forskningen, det vil si at teori, metode, resultat, drøfting og konklusjon vil være med på å avgjøre om det er troverdig. I kvantitativ forskning vil validiteten, annet ord for troverdighet, kun spille inn på hvordan man behandler materialet. For at kvalitativ forskningen skal være troverdig er det viktig at forskeren viser at han er reflektert i sin forskning ved å peke på det som er kritisk ved forskningen. Det vil si at forskeren påpeker potensielle feilkilder som for eksempel om han målte det han skulle måle, om han har tolket resultatene rett etc. (Drageset & Ellingsen, 2010).

Å bestemme gyldighet vil si å sjekke om man har funnet svar på det man ønsket å undersøke (Drageset & Ellingsen, 2010). I min forskning er det rom for å diskutere om det er korrekt å trekke de slutningene jeg har gjort i forhold til fokuset i oppgaven. Som jeg nevnte i begynnelsen startet jeg med en vid problemstilling, og spørsmålene til intervjuet ble laget uten å vite hva jeg ville frem til. Det betyr at resultatet av intervjuene kunne ha blitt tolket i andre retninger. Tolkningen min av resultatet er basert på hva jeg mener er sammenhengen og hoved essensen av alle intervjuene. Man kan også få frem gyldighet i intervjuene ved å stille oppfølgingsspørsmål og speile for å sjekke at du har fått rett forståelse av det informanten sier (Drageset & Ellingsen, 2010). Det har jeg benyttet meg av i alle intervjuene. En annen måte å vise gyldigheten i en forskning er å trekke frem de faktorene som kan virke negativt for resultatet, dersom resultatet overviner de negative innvendingene vil resultatet oppleves som mer gyldig (Drageset & Ellingsen, 2010). I denne oppgaven har jeg ikke sett på om relasjonskompetanse kan virke hemmende på læringsmiljøet, og det valget har jeg tatt ut i fra den teorien jeg har funnet på området. Det kommer ikke frem i noen bøker eller artikler at relasjonskompetanse ikke er viktig for å skape et godt læringsmiljø, og derfor forholder jeg meg til det som andre forskere har kommet frem til før meg. Jeg har heller ikke sett på negative konsekvenser av musikk i arbeid med læringsmiljø. Det er fordi jeg vil trekke frem det som er positivt ved musikk som jeg og andre lærere kan dra nytte av når vi skal ut i arbeidslivet, samtidig som det kan sees på som allmenn kunnskap at musikk kan påvirke mennesker på forskjellige måter. Jeg tror at en lærer som har kompetanse innenfor både

pedagogikk og musikk vil kunne gjøre de rette valgene når han tar frem musikk som virkemiddel for å skape et godt læringsmiljø.

Gjennom å beskrive fremgangsmåten på intervjuene, og reflektere over om man har fått frem informasjonen man ønsker kan man styrke leserens pålitelighet til oppgaven. Dersom en kvalitativ forskning har overførbarhet vil det si at forskningen er aktuell for andre personer og i andre settinger (Drageset & Ellingsen, 2010). Jeg vil påstå at oppgaven min kan være aktuell for mange lærere, både lærere med og uten musikk i utdannelsen sin og andre personer som arbeider med mennesker.

Noen andre potensielle feilkilder ved min forskning kan være at informantene fikk se spørsmålene i forkant, og fikk dermed mulighet til å diskutere med andre eller lete opp informasjon for å kunne svare mest mulig korrekt på spørsmål. På en annen side kan det være en fordel at informantene får forberedt seg og kan gi dypere og mer reflekterte svar. Dersom jeg ikke hadde delt ut spørsmålene i forkant kunne jeg fått impulsive svar, som også har fordel på sin måte. En annen sak som kan være nyttig å nevne er at all direkte kommunikasjon vil foregå både kroppslig i tillegg til muntlig. Det vil si at jeg som intervjuer ikke kan få med meg all kommunikasjon når jeg samtidig tar notater.

6. Konklusjon

I denne oppgaven har jeg utført kvalitativt forskning som dreier seg om å tilrettelegge for et godt læringsmiljø og hvordan musikk kan være med på å utvikle læringsmiljøet. Valget mitt falt på læringsmiljø på grunn av personlig interesse samt at arbeid med læringsmiljø er pålagt gjennom Opplæringsloven og er en viktig del av Kunnskapsløftet. Jeg begynte forskningen med en vid problemstilling som omhandlet læringsmiljø og visste på den tiden ikke hvor fokuset ville ende opp. Det ble klart for meg etter å ha gjennomført de fire intervjuene hvor det kom tydelig frem av resultatet at relasjonskompetanse spiller en viktig rolle i arbeid med læringsmiljø. Teori og aktuelle forskning viser også klare tegn på viktigheten av relasjonskompetanse og relasjonsledelse for å skape gode arbeidsmiljø. Blant annet blir relasjonskompetanse i forskningen til Nordenbo et al. (2008) trukket frem som den viktigste av tre kompetanser som lærere bør ha, samtidig som Spurkeland (2005,2011) har skrevet to bøker om emnet, og Nordahl et al. (2009) har utviklet en artikkelsamling som blant annet kommer innpå relasjonskompetanse og sosialkompetanse i arbeid med læringsmiljø. Jeg valgte derfor å fokusere på det området, vel bevisst om at dette ikke er den eneste faktoren som har noe å si for å skape et godt læringsmiljø. Jeg valgte samtidig å trekke inn musikk i forskningen fordi jeg ser på det som sosial aktivitet som kan benyttes i forhold til relasjoner, noe som også blir bekreftet i bøkene *Musikkundervisningens didaktikk* (Hanken & Johansen, 2010) og *Musikkaktiviteter* (Djupdal, 2008). Nordahl et al.(2009) sier at musikk kan brukes aktivt og bevisst i arbeid med å skape gode læringsmiljø.

I teorikapittelet mitt var jeg tidlig inne på Maslows behovshierarki fordi jeg mener det er et område innenfor relasjonskompetanse som læreren bør ha kunnskap om. Læreren kan opprette gode relasjoner mellom seg og elevene når han kan se og forstå hvilke behov elevene har samt gjøre det han kan for å oppfylle disse. For å opprette relasjoner med elevene må læreren vise interesse, empati, toleranse, toleranse og tillit. Å oppfylle elevenes behov betyr også at eleven kan være klar for læring, som i følge Vygotsky og det sosiokulturelle perspektivet skjer i samhandling med andre mennesker. Dersom læring skjer sammen med andre er det viktig å legge til rette for et miljø hvor deltakerne har det trygt og godt. Dersom deltakerne skal ha det godt må de vite hvordan de skal oppføre seg og dermed blir utvikling av sosialkompetanse viktig, noe som innebærer at elevene utvikler empati, ansvarlighet, selvhevdelse, selvkontroll og samarbeidsevne.

Konklusjonen min blir derfor at relasjoner er en av mange faktorer som kan bidra til å skape gode læringsmiljø, og musikk innehar mange kvaliteter som kan bidra i arbeidet med å skape relasjoner og gode læringsmiljø.

Referanser

Djupdal, K. (2008) *Musikkaktiviteter*. Kristiansand: Portal Forlag

Hanken, I. M. & Johansen, G. (2010) *Musikkundervisningens didaktikk*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag

Hauge, T. B., & Christophersen, C. (2000) *Rytmisskolepedagogikk i grunnskolen*. Bergen: Fagbokforlaget

Johannessen og Tufte (2002). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009) *Det kvalitative forskningsintervju* (2 utg.) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Lyngsnes, K. & Rismark, M. (2007) *Didaktisk arbeid* (2.utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Nordenbo, S.E., Søgaard Larsen, M., Tiftikci, N., Wendt, R.E., & Susan Østergaard (2008) *Lærerkompetanser og elevers læring i førskole og skole - Et systematisk review utført for Kunnskapsdepartementet*, Oslo. I: Evidensbasen. København: Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, DPU, Aarhus Universitet.

Postholm, M. B. & Jacobsen, D. I. (2011) *Læreren med forskerblick: Innføring I vitenskapelig metode for lærerstudenter*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS

Skaalvik, E. M & Skaalvik, S. (2009) *Skolen som læringsarena: Selvoppfatning, motivasjon og læring*. Oslo: Universitetsforlaget AS

Spurkeland, J. (2005) *Relasjonsledelse*. Oslo: Universitetsforlaget AS

Spurkeland, J. (2011) *Relasjonspedagogikk: samhandling og resultater i skolen*. Bergen: Fagbokforlaget

Elektroniske kilder:

Atferdssenteret (2012, 29. mars) *Positiv atferd, støttende læringsmiljø og samhandling (PALS)* hentet 15. mai 2012 fra: <http://www.atferdssenteret.no/informasjon-om-pals-modellen/category161.html>

Drageset, S., & Ellingsen, S. (2010) Å skape data fra kvalitativt forskningsintervju. *Sykepleien* 2010 5(4):332-335. DOI: 10.4220/sykepleienf.2011.0027

Friskis&Svettis (u.å.) *Røris* hentet 15. mai 2012 fra: <http://www.friskissvettis.no/oslo-har-du-hort-om-roris>

Hasselberg, K. & Eide, K. (u.å.) *Kjetil og Kjartans tips mot mobbing* hentet 15. mai 2012 fra: <http://www.mobbing.no/index.aspx>

Nordahl, T., Ertesvåg, S., Gustavsen, A., Nergaard, S., Sunnevåg, A. K., Tveit, A. (2009) *Materiell for helhetlig arbeid med læringsmiljøet*. Hentet fra: http://www.udir.no/upload/Laringsmiljo/Materiell/Bedre_laringsmiljo_materiell.pdf

Opplæringsloven (1998) *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa*. Hentet den 20. Januar 2012 fra: <http://www.lovdatab.no/all/nl-19980717-061.html>

Senter for atferdsforskning (u.å.) *Zero* hentet 15. mai 2012 fra: http://saf.uis.no/vi_tilbyr/programmer/zero/

Utdanningsdirektoratet (u.å.) *Generell del av læreplanen [kunnskapsløftet]* hentet 15. mai 2012 fra: http://www.udir.no/Upload/larerplaner/generell_del/generell_del_lareplanen_bm.pdf?epslanguage=no

Utdanningsdirektoratet (u.å.) *Læreplan i musikk [kunnskapsløftet]*. Hentet 30. april 2012 fra: <http://www.udir.no/Lareplaner/Grep/Modul/?gmid=0&gmi=6024>

Vedlegg

I: Informasjonsskriv

Hei!

Jeg er en student fra Høgskolen Stord/Haugesund som er i ferd med å skrive bacheloroppgave. I den forbindelse ønsker jeg å komme i kontakt med tre lærere som jeg kan intervjuer til min forskning.

Forskningen vil gå ut på å undersøke hvordan man kan arbeide for å skape et godt læringsmiljø, og hvilke erfaringer lærere har med dette arbeidet. I utgangspunktet er jeg interessert i å komme i kontakt med lærere som bruker tid på å skape gode miljøer, og som har erfaring med å bruke musikk. Det er også ønskelig at læreren arbeider/har arbeidet på 1-4 trinn eller har erfaringer innenfor området jeg ønsker å undersøke. Tidsrammen for intervjuet vil være rundt 30 minutt.

Jeg er pålagt taushetsplikt, hvilket vil si at all informasjonen jeg samler inn vil bli behandlet med varsomhet og skal ikke kunne knyttes tilbake til vedkommende som blir intervjuet. Det vil også være mulighet for å melde avbud før eller etter intervjuet dersom det skulle være ønskelig.

Dersom dere har noen lærere som kan tenke seg å bli intervjuet hadde jeg satt pris på å få svar så raskt som mulig.

Mvh

Kristin Steffensen

mobil: 45258001

e-post: kristin_steffensen@hotmail.com

II: Intervju

1. Utdanning og bakgrunn

1.1 Hvilken utdanning har du innenfor musikk?

1.2 Har du erfaring med musikk utenom skolen? (f.eks. kor, instrument, musikkskolen)

1.3 Har du ansvar for musikkfaget i din klasse/andre klasser?

2. Læringsmiljø

2.1 Hva mener du er viktige faktorer når man skal skape gode læringsmiljø? (Stikkord som ikke sendes til lærerne: ledelse, trivsel, relasjoner, klasseregler, plasseringer i klasserommet, samarbeid med hjemmet)

2.2 Har du erfaringer fra klasser hvor læringsmiljø ikke er prioritert evt. tiltak ikke fungert? Hva preges slike klasser?

2.3 Hva tror du kan være fordel med musikkfaget i forhold til å skape et godt læringsmiljø? – har du noen musikk opplegg/leker som du opplever suksess med?

III: Introduksjon av lærerne

Jeg har intervjuet fire lærere som har en form for utdanning innenfor musikk. Alle lærerne jeg har pratet med er kvinner mellom 30-50 år.

Silje tok 15 studiepoeng i musikk da hun utdannet seg og har ikke tatt videreutdanning i faget. Hun har derimot vært interessert i musikk helt siden barndommen, og har blant annet gått i kulturskolen og lært gitar, vært medlem i skolekorps, og har vært aktiv i kor helt siden barndommen. Hun er for tiden en av tre lærere som har ansvar for all musikkundervisning på 5.-7.trinn på sin skole, og har tidligere undervist på lavere trinn. Hun bruker musikk aktivt også i andre fag.

Kathrine startet sin utdanning innenfor musikk på videregående da hun valgte å gå på musikklinje. Hun tok ikke musikk i utdanningen da hun gikk på lærerskolen, men har tatt 30 studiepoeng i musikk som videreutdanning senere. Hun har alltid vært i nærheten av musikk og har foreldrene som er vært opptatt av musikk. I barndommen drev hun med kor, folkedans, spilte torader, piano og noe gitar. Hun arbeider på 1.trinn og har en time musikk i uken, samt ansvar for musikkfaget i en av klassene på 5.trinn. Hun sier at hun bruker musikk aktivt i de andre fagene.

Tove tok 30 studiepoeng i musikk da hun utdannet seg som lærer. Hun har alltid vært opptatt av musikk, og har blant annet sunget i kor i 22 år. I løpet av denne tiden har hun også vært med på å starte opp nye kor samt lede kor. Hun var blant annet leder for noe som hun kaller småbarns sang i åtte år. Hun arbeider for tiden på 4.trinn og har en time musikk i uka. Hun har også erfaring fra å undervise i musikk på 5.-7. trinn.

Elisabeth tok 60 studiepoeng i musikk da hun utdannet seg som lærer. I senere tid har hun deltatt på en del kurser i etterkant hvor hun har økt kompetansen innenfor faget. Hun har alltid vært opptatt av musikk og har blant annet sunget i kor og gått i musikkskolen. Hun har spilt fiolin og hardingfele i store deler av livet sitt og har blant annet spilt i kammerorkester, byorkester, samt vært aktiv i musikkskole og folkemusikk, samt ledet et tensingkor/band. Hun har ansvar for sin klasse på 2. trinn samt delt ansvar i musikkfaget på 8-10 trinn. Elisabeth bruker musikk i klassen sin hver eneste dag.